

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie wniosku dotyczącego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie niektórych dozwolonych możliwości wykorzystywania utworów osieroconych

COM(2011) 289 wersja ostateczna – 2011/0136 (COD)

(2011/C 376/12)

Sprawozdawca: **Thomas McDONOGH**

Rada, w dniu 15 czerwca 2011 r., oraz Parlament Europejski, w dniu 7 czerwca 2011 r., działając na podstawie art. 114 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej, postanowiły zasięgnąć opinii Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie

wniosku dotyczącego dyrektywy Parlamentu Europejskiego i Rady w sprawie niektórych dozwolonych możliwości wykorzystywania utworów osieroconych

COM(2011) 289 wersja ostateczna – 2011/0136 (COD).

Sekcja Jednolitego Rynku, Produkcji i Konsumpcji, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię 30 sierpnia 2011 r.

Na 474. sesji plenarnej w dniach 21–22 września 2011 r. (posiedzenie z 21 września) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny 131 głosami – 3 osoby wstrzymały się od głosu – przyjął następującą opinię:

1. Uwagi i zalecenia

1.1 Komitet przyjmuje z zadowoleniem wnioski Komisji dotyczący dyrektywy w sprawie wykorzystywania utworów osieroconych. Pomyślnie wprowadzenie w życie tej inicjatywy przyczyni się do szybszego rozwoju bibliotek cyfrowych, takich jak Europeana⁽¹⁾, a także innych instytucji publicznych, o których mowa w art. 1 ust. 1 proponowanej dyrektywy, wykonujących zadania w interesie publicznym, dzięki którym obywatele mają dostęp do różnorodności i bogactwa dziedzictwa kulturowego Europy.

1.2 Komitet przygotowuje obecnie odrębną opinię w sprawie opublikowanego niedawno komunikatu Komisji, w którym przedstawiono strategię na rzecz jednolitego rynku w obszarze własności intelektualnej⁽²⁾. Prawa własności intelektualnej stanowią główną siłę napędową innowacji technologicznych i handlowych, od których zależy ożywienie gospodarcze i przyszły wzrost w Europie⁽³⁾. Sposób zarządzania prawami własności intelektualnej ma również decydujące znaczenie dla rozwoju kultury europejskiej oraz dla jakości życia obywateli.

1.3 Komitet nie sądzi, aby strategia „Europa 2020” na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu mogła zostać zrealizowana bez utworzenia prawdziwego jednolitego rynku w obszarze własności intelektualnej. Od wielu lat Komitet wzywa do zharmonizowania przepisów europejskich i krajowych z myślą o wspieraniu

innowacji i kreatywności oraz o dobru obywateli. Wspierał również inicjatywy mające na celu możliwie jak najszersze udostępnienie ludziom miejsc pracy, towarów i usług⁽⁴⁾.

1.4 Komitet ogólnie popiera proponowane w dyrektywie utworzenie ram prawnych, które zapewnią legalny, transgraniczny dostęp internetowy do utworów osieroconych⁽⁵⁾. W opinii w sprawie europejskiej agendy cyfrowej⁽⁶⁾ EKES zdecydowanie opowiedział się za takimi działaniami jak wdrażanie tego rodzaju ram prawnych, co przyczyni się do rozwiązania problemu kulturalnej i ekonomicznej fragmentacji jednolitego rynku.

1.5 EKES zdecydowanie popiera digitalizację i szerokie rozpowszechnianie dziedzictwa kulturowego Europy⁽⁷⁾. Uważa, że udostępnienie utworów tego dziedzictwa w internecie ma zasadnicze znaczenie dla rozwoju w Europie gospodarki opartej na wiedzy i dla zapewnienia obywatelom dostępu do bogatej i różnorodnej kultury. Dlatego z zadowoleniem przyjmuje przedstawienie przez Komisję projektu dyrektywy, która poświęcona jest konkretnie kwestii utworów osieroconych.

⁽¹⁾ Europeana umożliwia przeszukiwanie zasobów cyfrowych europejskich muzeów, bibliotek, archiwów i kolekcji audiowizualnych. Projekt, finansowany przez Komisję Europejską, rozpoczął się w 2008 r. i ma na celu udostępnienie społeczeństwu dziedzictwa kulturowego i naukowego Europy. Zob.: www.europeana.eu.

⁽²⁾ COM(2011) 287 wersja ostateczna „Jednolity rynek w obszarze praw własności intelektualnej”.

⁽³⁾ Zob. Strategia „Europa 2020” (COM(2010) 2020 wersja ostateczna), Roczne sprawozdanie gospodarcze (COM(2011) 11 wersja ostateczna), Europejska agenda cyfrowa (COM(2010) 245 wersja ostateczna), Akt o jednolitym rynku (COM(2011) 206 wersja ostateczna) oraz Unia innowacji (COM(2010) 546 wersja ostateczna).

⁽⁴⁾ Dz.U. C 116 z 28.4.1999, s. 35; Dz.U. C 155 z 29.5.2001, s. 80; Dz.U. C 221 z 7.8.2001, s. 20; Dz.U. C 32 z 2.2.2004, s. 15; Dz.U. C 108 z 30.4.2004, s. 23; Dz.U. C 324 z 30.12.2006, s. 7; Dz.U. C 256 z 27.10.2007, s. 3; Dz.U. C 182 z 4.8.2009, s. 36; Dz.U. C 218 z 11.9.2009, s. 8; Dz.U. C 228 z 22.9.2009, s. 52; Dz.U. C 306 z 16.12.2009, s. 7; Dz.U. C 18 z 19.1.2011, s. 105; Dz.U. C 54 z 19.2.2011, s. 58.

⁽⁵⁾ Utwory osierocone to utwory (takie jak książki czy artykuły w gazetach lub czasopismach), które nadal są chronione prawem autorskim, jednak nie można odnaleźć właściciela praw autorskich w celu uzyskania zezwolenia na udostępnienie utworu. Do utworów takich mogą zaliczać się także utwory filmowe i audiowizualne. Europejskie biblioteki posiadają w swych zbiorach utwory osierocone.

⁽⁶⁾ Dz.U. C 54 z 19.2.2011, s. 58.

⁽⁷⁾ Dz.U. C 324 z 30.12.2006, s. 7; Dz.U. C 182 z 4.8.2009, s. 36; Dz.U. C 228 z 22.9.2009, s. 52; Dz.U. C 18 z 19.1.2011, s. 105; Dz.U. C 54 z 19.2.2011, s. 58.

1.6 Komitet uznaje konieczność dyrektywy wynikającą z faktu, że tylko nieliczne państwa członkowskie wprowadziły przepisy dotyczące utworów osieroconych, a te krajowe rozwiązania, które istnieją, umożliwiają dostęp tylko obywatelom przebywającym na terytorium własnego kraju.

1.7 Komitet zasadniczo zgadza się z zaproponowanym w dyrektywie podejściem opartym na czterech elementach:

- określenie zasad stwierdzenia, czy dany utwór jest utworem osieroconym, poprzez przeprowadzenie starannego poszukiwania właściciela praw autorskich;
- uznanie utworu za utwór osierocony, jeżeli poszukiwanie podmiotu praw autorskich nie odniesie skutku;
- określenie dozwolonych możliwości wykorzystywania utworów osieroconych, w tym ich rozpowszechniania we wszystkich państwach członkowskich;
- wzajemne uznawanie statusu utworów osieroconych we wszystkich państwach członkowskich.

1.8 Dla ułatwienia skutecznego poszukiwania podmiotów praw autorskich oraz szerokiego rozpowszechniania utworów osieroconych konieczne jest istnienie w każdym obszarze publikacji internetowych baz danych i rejestrów praw autorskich, podobnych do narzędzi stosowanych w branży wydawnictw książkowych⁽⁸⁾. Komitet wzywa Komisję, by wsparła organizacje przedstawicielskie w rozwijaniu takich narzędzi.

1.9 EKES uważa, że państwa członkowskie powinny prowadzić wykaz baz danych oficjalnie zatwierdzonych w celu rejestrowania, zgodnie z wymogiem zapisanym w art. 3 ust. 4 dyrektywy, wyników starannych poszukiwań przeprowadzanych na ich terytoriach. Wykazy takie byłyby pomocą dla instytucji z innych państw UE, które chcą sprawdzić, czy dane źródło jest oficjalnie uznane za godne zaufania.

1.10 Komitet zwraca uwagę na znaczenie tradycyjnej muzyki, przekazów ustnych, zdjęć i utworów filmowych dla europejskiego dziedzictwa kulturowego i postuluje, by pod względem uznawania statusu i udostępniania utworu osieroconego tego rodzaju zapisy i obrazy znajdujące się w archiwach instytucji wymienionych w art. 1 ust. 1 były traktowane na równi z innymi. Komitet zauważa, że w art. 11 dyrektywy przewidziano ewentualne włączenie do zakresu jej stosowania przedmiotów objętych ochroną niewłączonych obecnie do tego zakresu, zwłaszcza fonogramów i oddzielnych fotografii. Wzywa Komisję, by jak najszybciej przystąpiła do ich włączenia.

1.11 Komitet przyjmuje także z zadowoleniem zamiar Komisji dotyczący zawarcia protokołu ustaleń między bibliotekami, wydawcami, autorami i stowarzyszeniami zbiorowego

⁽⁸⁾ ARROW (Accessible Registries of Rights Information and Orphan Works towards Europeana) to projekt zrzeszenia europejskich bibliotek krajowych, wydawców i organizacji zbiorowego zarządzania prawami, w którym reprezentowani są także twórcy za pośrednictwem ich głównych europejskich stowarzyszeń i organizacji krajowych; zob.: www.arrow-net.eu.

zarządzania w celu ułatwienia stosowania rozwiązań licencyjnych do digitalizacji i udostępniania książek o wyczerpanym nakładzie⁽⁹⁾.

2. Kontekst

2.1 Komisja przedstawiła strategię dotyczącą praw własności intelektualnej, która stanowi część ogólnego programu na rzecz wspierania zrównoważonego rozwoju i zatrudnienia na jednolitym rynku oraz poprawy konkurencyjności Europy na szczeblu światowym⁽¹⁰⁾. Strategia ta stanowi uzupełnienie oraz ważny element strategii „Europa 2020”, Aktu o jednolitym rynku⁽¹¹⁾ oraz Europejskiej agendy cyfrowej.

2.2 W opublikowanym niedawno komunikacie, który jest przedmiotem przygotowywanej obecnie odrębnej opinii Komitetu, Komisja przewiduje utworzenie jednolitego rynku własności intelektualnej⁽¹²⁾. Jednym z pierwszych owoców tej strategii w dziedzinie praw własności intelektualnej jest proponowana dyrektywa, mająca na celu ułatwienie wykorzystywania utworów osieroconych, co pozwoli na udostępnienie w internecie wielu dzieł kultury, we wszystkich państwach członkowskich. Ułatwi to także rozwój europejskich bibliotek cyfrowych, które przyczyniają się do zachowania i szerzenia bogatego dziedzictwa kulturowego i intelektualnego Europy.

2.3 Digitalizacja i rozpowszechnianie utworów osieroconych to szczególnie wyzwanie kulturalne i ekonomiczne. Jeżeli nie jest znany właściciel praw autorskich do danego utworu, użytkownicy nie mogą otrzymać koniecznych zezwoleń, to znaczy, że np. książki nie można zdigitalizować. Utwory osierocone stanowią znaczącą część zbiorów znajdujących się w posiadaniu europejskich instytucji kulturalnych. W przypadku np. British Library szacuje się, że 40 % jej zbiorów objętych prawami autorskimi (w sumie 150 mln) to utwory osierocone.

2.4 Komisja przedstawiła teraz propozycję dyrektywy, która ma na celu ustanowienie wspólnych dla wszystkich państw członkowskich zasad postępowania z takimi utworami oraz ułatwienie realizacji zakrojonych na szeroką skalę projektów digitalizacji koniecznych do wdrożenia europejskiej agendy cyfrowej.

2.5 Komisja przeprowadziła ocenę skutków i przeanalizowała sześć wariantów działań w odniesieniu do inicjatywy dotyczącej utworów osieroconych⁽¹³⁾. Wynika z niej, że najlepsze podejście powinno być oparte na wzajemnym uznawaniu przez państwa członkowskie statusu utworów osieroconych. Zapewnia to bibliotekom i innym beneficjentom, o których mowa w art. 1 ust. 1 proponowanej dyrektywy, pewność prawa w odniesieniu do tego, czy dany utwór ma status utworu osieroconego. Ponadto dzięki wprowadzeniu procedury wzajemnego uznawania dostęp do utworów osieroconych zamieszczonych w bibliotece cyfrowej mieliby obywatele w całej Europie.

⁽⁹⁾ Zob. IP/11/630, Bruksela, 24 maja 2011 r.

⁽¹⁰⁾ COM(2011) 287 wersja ostateczna „Jednolity rynek w obszarze praw własności intelektualnej”.

⁽¹¹⁾ COM(2011) 206 wersja ostateczna, „Akt o jednolitym rynku. Dwanaście dzwigni na rzecz pobudzenia wzrostu gospodarczego i wzmocnienia zaufania »Wspólnie na rzecz nowego wzrostu gospodarczego« ”.

⁽¹²⁾ COM(2011) 287 wersja ostateczna.

⁽¹³⁾ SEC(2011) 615 wersja ostateczna „Impact assessment on the cross-border online access to orphan works”.

2.6 Dyrektywa opiera się na czterech elementach:

- i. W pierwszej kolejności, w celu ustalenia, czy dany utwór ma „status utworu osieroconego”, biblioteki, placówki oświatowe, muzea, archiwa, instytucje odpowiedzialne za dziedzictwo filmowe oraz nadawcy publiczni zobowiązani są, zgodnie z wymogami określonymi w proponowanej dyrektywie, do przeprowadzenia starannego poszukiwania w państwie członkowskim, w którym przedmiotowy utwór opublikowany był po raz pierwszy.
- ii. Po starannych poszukiwaniach i ustaleniu, że dany utwór ma „status utworu osieroconego”, utwór ten uznaje się za utwór osierocony w całej UE, co eliminuje konieczność wielokrotnego przeprowadzania starannego poszukiwania.
- iii. Na tej podstawie możliwe będzie udostępnianie utworów osieroconych w internecie do celów kulturalnych i edukacyjnych bez konieczności uzyskania wcześniejszego zezwolenia, chyba że właściciel praw do utworu unieważni jego status utworu osieroconego. Jeżeli tak się stanie, podmiotom praw autorskich, które zgłoszą prawa do swoich utworów, należy przyznać wynagrodzenie, przy czym wynagrodzenie to powinno uwzględniać charakter utworu oraz sposób jego wykorzystania.
- iv. Wzajemne uznawanie statusu utworów osieroconych we wszystkich państwach członkowskich.

3. Uwagi

3.1 Komitet uważa, że we wszystkich inicjatywach dotyczących polityki w zakresie praw własności intelektualnej należy wyważyć prawa twórców i właścicieli z prawami użytkowników i odbiorców końcowych, tak aby zapewnić dostęp do utworów jak najszerszemu gronu odbiorców w każdym państwie członkowskim.

3.2 W celu ułatwienia poszukiwania praw własności intelektualnej Komisja mogłaby okresowo publikować i uaktualniać wykaz instytucji odpowiedzialnych za zarządzanie dziełami osieroconymi, wymienionych w art. 1 ust. 1 dyrektywy.

3.3 Ponadto instytucje te muszą mieć pewność, że źródła informacji dotyczących starannych poszukiwań w innym państwie UE są oficjalnie uznane za godne zaufania. Dlatego państwa członkowskie powinny prowadzić wykaz baz danych oficjalnie zatwierdzonych do rejestrowania, zgodnie z wymogiem zapisanym w art. 3 ust. 4 dyrektywy, wyników starannych poszukiwań przeprowadzanych na ich terytoriach.

3.4 Komitet zauważa, że w art. 11 proponowanej dyrektywy przewidziano ewentualne włączenie do zakresu jej stosowania przedmiotów objętych ochroną niewłączonych obecnie do tego zakresu, zwłaszcza fonogramów i oddzielnych fotografii. Niezależnie jednak od tej klauzuli przeglądowej, należy już teraz zadbać o to, by te dzieła kultury zostały jak najszybciej udostępnione.

3.4.1 Tradycyjna muzyka i przekazy ustne są bardzo ważne dla dziedzictwa kulturowego Europy. W całej UE znajdują się bogate zbiory takich zarejestrowanych materiałów, nie tylko w archiwach nadawców publicznych, ale także innych instytucji wymienionych w art. 1 ust. 1. Do wszystkich tych utworów audio i audiowizualnych powinny mieć zastosowanie te same zasady poszukiwania, uznawania i wykorzystywania, co do innych utworów wymienionych w art. 1 ust. 2 dyrektywy.

3.4.2 Także materiały fotograficzne i filmowe stanowią szczególnie cenne źródło informacji, służące poznaniu i zrozumieniu cywilizacji europejskiej. W przypadkach, gdy takie materiały mogą zostać uznane za utwory osierocone, należy dołożyć wszelkich starań, by wydobyć je z ukrytych archiwów instytucji publicznych.

Bruksela, 21 września 2011 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Staffan NILSSON